

El llibre i la «recuperació» de la llengua

Blanca Vilà

Directora acadèmica del CUIMPB-CEL

Com a directora acadèmica dels cursos del CUIMPB - Centre Ernest Lluch, del Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo, dono la benvinguda als presents, particularment al senyor director i al senyor secretari científic del curs. Un curs sobre *El llibre i la lectura* és absolutament imprescindible en moments com aquest, moments que dubto que precisament afavoreixin el tipus de reflexió que aquí es proposa.

Tinc la missió de fer una breu inauguració formal, però no vull desapropitar aquesta ocasió per a suggerir-vos una sèrie de reflexions —una mica més punyents— sobre el llibre, sobre la lectura i sobre el que és a la base d'aquestes dues paraules: la llengua.

Voldria titular la sessió inaugural d'aquesta manera: «El llibre i la “recuperació” de la llengua».

En efecte, la diversificació dels mitjans d'informació, l'atomització d'impactes que avui dia l'ésser humà —particularment el jove— pateix en el moment de la seva formació ja està produint un estat permanent d'alienació personal. Com a jurista que sóc, com a professora de ciències socials i de dret internacional privat, és des d'aquesta perspectiva professional que vull fer una sèrie de constatacions en relació amb les mancances de l'*absència del llibre* en la història personal dels nostres joves en el moment de la seva formació acadèmica.

Quines són aquestes constatacions? Jo n'havia assenyalat quatre. En primer lloc, la percepció d'una *pèrdua de l'esperit crític* de l'estudiant —parlo de l'estudiant universitari de ciències socials—, a causa de l'excés d'informació no discriminada que pateix. Us en posaré un exemple: es demana un treball de crítica d'un text jurídic, i el que s'aconsegueix és la pura reproducció del text amb un comentari final: «Hi estic totalment d'acord. Què hi puc afegir jo, al que diu el jutge X o el jutge Y?»

Som davant un problema de manca de lectura crítica. Aquest és un primer aspecte a assenyalar des del punt de vista de la crítica jurídica, ja que el dret no és únicament un estudi de lleis positives, el conreu de les quals configura només una quarta part del material i del treball propi de la llicenciatura de dret. Primera constatació, doncs: percepció de l'*absència de l'esperit crític necessari* per a gaudir d'una capacitat de discriminació de la informació rebuda pels joves en l'àmbit científic.

En segon lloc, la *dissolució del llenguatge comunicatiu* com a tal. En efecte, la llengua dels nostres joves es comunica en un sol sentit, en un sentit receptiu, en un sentit de captació informativa. I bé, quan es comunica en un sentit actiu, es comunica per breus senyals, sense construcció d'un discurs: tenim l'exemple del llenguatge dels mòbils, que està afectant fins i tot la nostra ortografia.

Vàrem tenir aquest darrer estiu un curs del CUIMPB - Centre Ernest Lluch en el qual s'analitzà com afecten les noves tecnologies el tipus de llenguatge de les persones, i va resultar extraordinàriament interessant. Els informàtics no hi donaven importància, a aquesta pèrdua de llenguatge. Nosaltres, els que necessitem la construcció d'un llenguatge mínimament elaborat, sí.

Per tant, funciona d'una manera descompensada: absorbir dades, informar-se, sí; l'estudiant funciona com un receptor. Però, com a comunicador, serà en molts casos incapaç d'elaborar un discurs. Això ens preocupa als professors de ciències socials i em preocupa com a persona sensibilitzada per aquestes qüestions.

El llenguatge consisteix, doncs, en un seguit de manifestacions abreujades, sense discurs ni construcció; comunicació per mòbils, comunicació per correus electrònics, sense contingut moltes vegades. El correu electrònic podria ser magnífic si fomentés un discurs possible pel mandat de la brevetat, i no ho és: repeteix i reenvia discursos ja fets, informacions ja fetes, o jocs —divertits, per què no— que han desplaçat la comunicació que tenia un pes semàntic propi.

En tercer lloc, vull insistir en el fenomen del *multilingüisme en un món globalment accessible*. Estic percebent el següent des de les nostres mancances tradicionals: l'aïllament que vàrem patir durant la dictadura no va afavorir precisament la presència *normalitzada* d'un professorat estranger al nostre país, i la divisió entre el món de l'exili i el món interior durant tants anys va provocar un pòsit de desconeixement —a part de les elits— de les llengües estrangeres, d'una manera més pronunciada que a països d'evolució paral·lela, com Portugal o Grècia. Els nostres mestres universitaris s'havien format aquí, l'esperit científic nacional estava desconnectat de les escoles pioneres i les bibliografies utilitzades pels estudiants del nostre país no necessitaven llengües estrangeres.

Ara bé, actualment, que hem pogut normalitzar el fenomen de les xarxes Erasmus o altres d'estudiants en intercanvi, estudiants normals i no necessàriament els més brillants —entenc que aquest és el valor dels programes d'intercanvi—, què ens està passant? Doncs que aquesta presència, en comptes d'encoratjar els nostres estudiants a aprendre llengües estrangeres, a causa de l'absència de polítiques lingüístiques eficients en aquest àmbit, genera en els joves certs mecanismes d'autodefensa deguts a la seva inseguretat en el terreny lingüístic, amb un resultat de bloqueig i de desinterès pels estudiants poliglots estrangers que es troben entre ells.

Aquest quadre, que contemplo any rere any, em fa pensar que potser hauríem de desenvolupar sistemes dels quals l'objectiu fos el *coneixement passiu* de la llengua, la capacitat de comprensió d'una llengua estrangera, sistemes que desenvolupessin alhora el *coneixement precoç* de llengües estrangeres. En efecte, no tots hem de ser experts en la llengua estrangera que, en principi, comprenem, i hauríem de dirigir-nos a l'aprenentatge de llengües d'una altra família lingüística. Hauríem de ser capaços, en un model ideal, de poder-nos expressar cadascú en el nostre idioma i de comprendre els altres en el seu idioma, amb la qual cosa hi hauria un grau de coneixement relatiu suficient i transversal. Això es practica, de fet, en empreses i organitzacions internacionals, en treball de grup. En fi, si això és possible, hem de reconèixer que segurament ens haurem equivocat en el model d'accés a una llengua estrangera, i que som en part culpables del monolingüisme vehicular implacable de la llengua anglesa en els moments actuals.

Finalment, i ja tornant al llibre i tornant a la lectura, crec que la nostra percepció i la meua personal és que la lectura és l'única eina capaç de reconstruir el discurs. El llibre, com a suport de la lectura. No la revista, no qualsevol suport. Només el llibre, com a contenidor d'un discurs, dintre del format que sigui i el tipus de gènere que sigui, és capaç de recuperar la funció comunicativa rica i plena de la llengua.

Fa tres setmanes estava en un lloc meravellós, a Messolongi, a Grècia, en un congrés. El director de l'Institut Cervantes d'Atenes, Pedro Bádenas de la Peña, lingüista important i historiador del període bizantí i de l'època neogrega, va proposar una reflexió meravellosa sobre la llengua, la *glossa*, en el futur d'Europa. En el congrés s'analitzava de quina manera els valors de la Grècia clàssica poden gaudir d'un lloc propi i ser *revisitats* en el futur d'Europa.

Aquest estiu —viatge bastant sovint cap a l'est del Mediterrani, particularment a Grècia— vaig llegir una publicitat a l'aeroport postolímpic d'Atenes que ha quedat molt fixada en el meu esperit. Hi havia un panell molt gros que deia: «Grècia ha *exportat* al món, a la humanitat, cinquanta-dues mil paraules al llarg de la història». Co-

mençaven per la *a* i no arribaven més enllà de *aba*, i acabaven per la *z* i arribaven a *zab*, i prou. Punts suspensius entre l'una i l'altra. De totes aquestes paraules, n'he guardat una per a mi mateixa: la paraula *mythos* de la cervesa anunciada...

Aquest tipus de missatge té molt a veure amb la llengua, i té molt a veure amb la recuperació de la paraula com a substrat del missatge escrit i com a substrat de la lectura i del llibre. És l'Any del Llibre i la Lectura. Potser he estat molt pessimista, i en aquestes quatre constatacions he manifestat moltes mancances; però sóc molt optimista de natura, i crec que estem en la bona via. Us animaria a continuar, efectivament, aquests tipus de cursos en el CUIMPB-CEL, que és una universitat de reflexió i, sobretot, oberta d'esperit.